

ERI-YAKINTZA

ORIXE ABERTZALE

Gure egunotan **abertzale** agorik ago eta komunika bide guztietan dabillen itza da. Gure inguruko erdaldunen agotan geienetan aldakuntzatxo bat artzen dau: **abertzale** egiten deuskue, geienetan abertzale amorratuenak aitatu nai dabezene-tan.

Abertzaletasuna gauza barritxoa dala esan geinke munduan. Erdal errietan **patriota** itzak ez dau beti gauza bera adierazo; sortu barritan itz orrek erriko semea besterik ez eban nai. Aspalditxorik asita, gaur badakigu zelango soiñua daukan eta zer ekarten deuskun gogora. Ezta norbera jaio daneko auzoa edo jaioterria maite dabena; politikazko eta agintaritzazko muga jakin eta zabalago batzuk dituen erri-barrua gogoratzen dau. Bere burua **patriotatzat** daukanak olango erri edo aberri zabalago ori daroa bere gogo eta biotzean, eta **patriota** burubero eta amorratuen-tzat gupil barria emoten deutsoe itz orri, patriotero, chauvinista edo antzekoren bat.

Euskeran, **abertzale** itza ezta erderazkoen mailla berekoa. Itzaren lenengo zatiak, **aberri** itzak, **zale** orrek erri muga zabalagoetara daroa abertzalearen gogoia, odol beraren eta izkuntza beraren jabe diranekin edo izan nai dabenekin erri alkartu bat sortzera.

Bere erriaren eta bere izkuntzaren alde diarduana, bere erriaren nortasuna zain-tzeko ekintzetan sartzeko bere burua eskintzen dakiana, ori da abertzalea. Benetako abertzalea bere buruaganik asiko da lan egiten; bere bizian erakutsi bearke da badakiela bere erriko seme jator izaten. Batez bere, bere esku daukazan eta iñork zuzenbidez eragotzi ezin leikezan egitekoetan sartuta.

Abertzaletasuna kulturazko arazoa, lenengo ta bein. Eta erri baten nortasuna nabarmen eta agirien ipinten dauana, izkuntza (eta gure gure artean euskera) bada, benetako abertzaleak izkuntza au ikasi, landu eta erabilteko gai eginez erakutsi bearke dau bere abertzaletasuna. Beste politika guztien ganetik, gizarte eta ekono-mi egoera guztien ganetik, or da beiñena. Ori barik eztago Euzkadirik ez Euskalerririk zutunik ipinterik.

Bere burua abertzaletzat saldu gura dauan euskaldunak, or dau Orixe euskal idazlea eredurik garbiena.

Abertzale jator agiri izan zan bere bizi guztian. Abertzale jator, jesuiten artean ikas-le eta irakasle izan zaneko egunetan; abertzale gartsu gero, jasuiten lagunartea itxi-ta, Bilbon Azkue andiaren ondoan, Euzkadi egunkarian eta aldizkari batzuetan euskal-lanari ekin eutsanean; abertzale aundi eta zindo, gero **Euskaldunak** poema andia idazten lan egin ebanean; abertzale adoretzu, 1936'ko gerratean, ain zakar eta gaizki erabilia izan zanean; eta abertzale jarraituko, erbestera iges egin bear-eta, mugaz andiko errietan eta Ameriketan egun latzak igaro bear izan zituenetan; Ori-xek ez eutsan ezelango politika alderdiri izenik emon, etzan bera arlo orretan lan egi-tekoa, euskal-kulturaren bitartez, Euskalerriri bere nortasunari eta izkuntzari laguntzekoa baiño. Eta orretan ez eban bere bizi guztian oporrik egin, ez atsedetik artu.

Jesuitako ikasurteetan ez eban bere euskalzaletasuna aitzu, bai ostera argiagotu eta garbiagotu. Euskera jator garbia eroian bere etxetik, eta ikasurteetan ikasiak bere erri-euskera sakonago ikasi eta ezagutzeko balioko deutso. Orretarako ez eban maisurik bear, eta laster erakutsiko dau bere maisutza. Comillas'en ango ikasle ziran abadegei euskaldunen artean eta beste jesuite-etxe batzuetan lan ederra egin eban, ikasleen artean euskaltzaletasuna sortzen, argitzen eta bultzatzen. Gomuta ederra eta azi ona erein eban euren buruetan. Nemesio Etxaniz eta Martin Oiarzabal abadeak, Eta Andima Ibiñagabekiak Orixeren ikutua eta eragiña erakutsiko eban laster.

Jesuitak 1917n euskerazko aldizkari bat, **Jesus-en Biotzaren Deya** asi ziran ateraten. Lenengo urte orretatik asi eta 1922-arte, sarri dator an Nikola Ormaetxearen izena, idazleen artean. Gipuzkeraz eta Bizkaieraz idazten dau bai bertsoz eta bai itz-lauz.

Baina Orixeren euskal-lana ezta mugatzen Jesuiten etxe eta aldizkarien barruan. RIEV aldizkarian be agertuko dau euskal-gaizko lanik; euskal kulturazko gaietan izena artzen dau eta Euskaltzaindia sortu danean Naparroatik (Xabierreko jesuite-etxean zala) Euskaltzain urgazle izentau eban, eta 1921, Euskaltzaindiak lenen euskal-egunak Durango-n sortu zituanean, an da Nikola Ormaetxea itzaldi bi egiten, euskal-bertsogintzara aize barriak dakazela.

1923: urte onetan jazo jako Jesusen Lagundia itxi bearra. Orixek orduan artu dau bere bizilekua eta emen jardungo dau Azkue euskaltzainburuaren ondoan, bere urgazle-lana egiten (erriz erri Euskaltzaindiariaren Eruzkizundiari erantzunak jasotzen eta abar). Ordukoa dau euskal-literaturaren lenengo edestia euskeraz idatzia) eta Bilbon jarraitzeko **Euzkadi** egunkarian erderaz eta euskeraz euskal-gaiak aztertu eta argitzen.

Bilboko egunetan idatziak Orixe'ren abertzale alderdia argitzeko euskerazko liburu bi: **Santa Kruz Apaiza** eta **Mireyo**, Mistral'en poema andia euskeraz. **Santa Kruz Apaiza** eztau idatzi apaiz ospetsu orren jokabidea ontzat emon, txalotu eta goratzeko. Euskaldun askok ondo gogoan euken gizona zalako abade ori, orregaitik artu dau aren bizitza idatzeko nekea, euskera errez jatorrean idatziz, euskaldun asko euskerazko liburuak irakurten zaletzearren, eta bide batez, abade orren irudia apur bat garbituz, Euskalerrriaren arazoak euskaldunen gogoan bizirik gordeten laguntzearren. Ori izan zan Orixe'ren asmoa, aberri lana egitea. Liburu ori bere aitari eskiñiaz erabili zituen berbak argi dagoz: "Jainkoa ta Euskalerrria zenduzen buru-biotzetan, armak artzean; nik ere bai ustez, lumari eragitean". Eta azkenen orrialdetan euskaldunaren eta Euskalerrriaren arteko itz-aspertuan, ona euskaldunaren azken itza: Jainkoa eta Euskera nai ditut zuretzat, ama Euskalerrria; gaiñerakoa Jainkoaren kontu. Bera baita errien jabe eta jaun".

Mistral'en **Mireyo** euskeratzekoan, barriz, berak ondo gogoan daroan maitasun bati emon deutso urtenbidea: Euskalerrria lango erri txikiak dauksen maitasunean Euskerari eta gure erriari Mistral'en antzeko kantari bat opa dauksola antz-eremoten deusogu.

Bai: Mistral-ek bere erriko izkuntzari egiñiko opari ederrak kezka bizia sortu eban Orixe-ren gogoan: Ai gure euskerak olako poema bat baleu!

Baina, ez, ain zuzen, Mistral-en poemaren antz-antzekoa. **Mireyo** poemari berari iñausketa batzuk egin eutsazan Orixek. Mistral-ek orduko erromantik tankeran oben egiñez poeta orretan sartu zituen geiegikeri eta apainkeri batzuk soildu eta kendu egin eutsozan euskerara itzultzaileak. Olango apainkeri bako poema bat opa deutso euskerari.

Eta ona **Euskaldunak** poema, Orixek bere abertzaletasun jator eta garbienaren ezaugarri idatzia. Gure poema idazlea ezta joan gai billa, ez Aitor zalakoaren ipuñetara, ez Orreagako gudaketara, ez euskaldunen beste benetako ez guzurrezko erraldoikerietara. Euskaldun nekazari, artzai eta arrantzaleen bizitzara jo dau; euskalduna bere lur-lanetan, artzain-lanetan eta illeten inguruan. Erri baten eguneroko

arnasea arnas eta senti-erazo nai izan deusku. Orretarako eskatu dau asiera-asieran Jainkoaren laguntza:

Zatozkida, Goi-Arnas,
eizu nerekin lan,
erri baten arnasa
mamitu dezadan.
Geroak esan beza:
erri bat izan zan,
edo-ta atzemaiozun
onetan iraun dezan.

Poema 1936-ko urtea baiño lenago gelditu zan amaiturik. Aita Mokoroak, Ibar ezi-zenez, bere txosten ederra eskiñi euskun **Genio y Lengua** liburuan. Txosten onekin, aurkespen orrekin gelditu giñan, amabost urte inguru, 1950n poema osoa argitaratu zan arte.

Artean, 1936-n, Euskalerraren eta Orixe beraren nekaldia dator, Orixe-ren aber-tzaletasunean nekaldi gogorra. Nekaldi au ondo baltz eta gorri iruditaratu euskun gero berak **Kiton Arrebarekin** liburuan. Inpernu gorria bera etorri zan Euskalerraren gañera, inpernua bera bai, bere bost odei inpernu ekarleekin: gezur-zuri, gezur-baltz, gorroto, izenik bako odeia, eta biraoa, dana **gurutze -gudaren** izenean. Gurutzada argia, olango inpernuko lagunekin sortu zana! Inpernutiko ekatx onek Iruñen San Kristobal gazteluko ekarri deutso Orixe-ri, lenengo; eta gero, urte batez, bereen artean ostenduta bizi bearra, arerio amorratuaren menpean egotetik urtetea lortuko dauan arte. Nekaldi onetan agertu zan argien Orixe-ren abertzaletasuna. Orduan agiri dau zelango politikaren alde dagoan gure euskaltzale sutsua. **Kiton arrebarekin** liburu orretan **gureak** aitatzen dira sarri: **gu, gureak** eta...besteak. Eta nortzuk eta zeintzuk dira gureak? Jakiña: euren agintea Euskalerrari indarrez ezarri gura deutesen aurrean burua makurtzen ez eutsenak, euskera eta Euskalerrari bizirik irauten lagundu gura eutsen abertzaleak. Besteak, labur esateko, euskaldunai gerriari baño gorroto andiago eutsen indarkerizaleak.

Inpernuko egoera negargarri atatik urtetea lortua dauanean, mugaz andik eta erbestean bizi bear izan dauan artean, bere barruan barru eroango dau Euskalerraren ganera jausi zan inpernuko ekatx arek emoten eutsan ezin etsizko eta barru-barruko miña, eta kementsu agertuko da, beti gaizki esale ez-jakiñen aurka **gureen** jokabidea eta izen ona garbitu bear dituean, eta zorrotz erabiliko dau bere lumea, Jaunzkillaren, Matxin Muirrien, au da, Francoren aldekoak zabaltzen ebezan guzurrak salatzen. Bere arrega mojatxoaz Kiton izeneko autuetan garbi eta zeatz uztu dau gai onetan bere barrua. Liburu orretan agertzen Orixe goitik berako abertzale betea. Abertzaleen politika alderdiari izenik emon bakoa ba zan be, eta euren artean babesik billatu ez eban arren be, abertzalerik abertzaleena ezta izan orixe baiño abertzaleago barruko zintzotasunaren eta osotasunaren aldetik.

Ez daiogun eskatu Orixe olerkariari aberriaren zorigatxai illeta errez eta negar utsezkorik jotea, beste olerkari batzuk egin izan daben lez; ez eta euskerari eta Euskalerrari lora utsezko edo aize utsezko eskeintzarik egitea; barruagokoa eta sakanagoa da Orixe-ren aberri miña. Ez eskatu berari goizetik gabera, lenbailen, **Zazpiak bat** edo Euskalerr oso bateratu bat, osoan euskaldundu bat eta eztaikit zein koloretakoa egin bearrez ames zororik egitea, euren burua euskalduntzeko gauza eztiran batzuk egin nai daben lez. Orixe-ren abertzaletasuna ez zan buru-beroaren ez buru ariñaren amesik. Aberriaren arazoak, lurreko frutuak lez, epea bear dabe euren garara eltzeko.

Orixe-ren abertzaletasunak oiñarri sendo bi ditu: Jainkoaren legea eta euskera. Ori dau Euskalerrak beiñen. Euskera barik eztago EuskalerriTik, eta euskereari eustea benetako abertzale danaren eskuetan dago. Eta Jainkoa diñoanak gizon eta erri guztien ganetik, guztien kontu-artzaille dan Norbait diño, Jainkoa diñoanak gizon

eta erri guztien arteko anaitasuna eta bardintasuna, gizon eta erri guztien nortasuna aintzat artzea diño, Jainkoa aitzuten edo albo batera isten dauanak edozeiñen indarkeriaren mende isten dau gizonen eta errien, eta batez be, erri txikien geroa.

Orixen abertzalearentzat Euskalerrriaren geroa Jainkoaren eskuetan dago. "Bera baita errien jabe eta jaun". Orregaitik be Orixen abertzaletasuna ezta itxaropenik bakoa. Berak, bere nekaldiko eta erbestealdiko egunetan, egun senti obe baten argi zirrintak ikusi zituen, euskerarentzat Euskalerrrian askatasuntxo lortu zanean, ordu obeak ikusi ziranean. Eta orduan Euskalerrira itzuli zan **Jainkoaren** billa, bere erria Jainkoagana joateko erreztasun andiogoaren billa, eta bere azkenengo indarrak euskeraren alde ipinteko. Tamalez, etzan gaurko giro obe eta zabalagoa ikustera eldu. Baiña itxaropena ukatu barik joan jakun.

Eta itxaropena da abertzale on batek bear dauan indarrrik bearrezkoena eta suzpergarriena. Itxaropenik ezak, eperik ezak indarkerietarako eta beste ameskerietarako jokabideari zabaltzen deutso atea. Eta indarrezko jokabidea kaltegarri izan zan euskaldunentzat Santa Kruz apaizaren egunetan. Eta gure egunetan kaltegarri eta euskal-indarren euren banatzaille eta indargetzaille biurtzen jaku. Garbiagoa, gizalegezkoagoa, kristauago eta osasungarriagoa zan Orixen abertzaletasuna.

L. Akesolo

ki7knIariak» a;zatburuko apaingarria «Euskaldunak» liburuan